

In memoriam

Poslovala se je dr. Ana Tomić (1932–2017)

Profesorica dr. Ana Tomić se je od nas poslovila v novembru 2017. Zapustila nam je bogato dediščino, ki kaže, kako je v vedno novih vlogah, ki jih je prevzemala, delovala odgovorno, ustvarjalno in z iskanjem čim bolj kakovostnih odgovorov na konkretne situacije in izzive, s katerimi se je srečevala na svoji življenjski poti. Dediščina, ki ostaja za njo, ima posebno vrednost, ker je ob vseh strokovnih in znanstvenih dosežkih pokazala tudi svojo človeško plat, odprtost, vztrajnost, neskončni optimizem, zaupanje v človeka ter zgled, kako je mogoče tudi v najtežjih situacijah poiskati rešitev in nadaljevati pot. Njeni študentje vedno znova pripovedujejo o tem, kako jih je znala navdušiti za vprašanja poučevanja, spodbuditi h globljemu razmišljanju, podpreti njihovo iskanje in pokazati pravo smer za odkrivanje odgovorov. Gotovo je k temu veliko pripomogla njena osebna življenjska zgodba.

Veliko je prof. Ani Tomić najprej dala »šola življenja«, skozi katero je šla kot sedmi od osmih otrok v skromni kmečki družini, ki je ovdoveli materi ni bilo lahko vzdrževati. Ob trdem življenju pa se ji je utrdilo prepričanje o vrednosti izobraževanja – vztrajno in uspešno se je izobraževala tako rekoč vse življenje. Z občudovanja vredno vztrajnostjo je uspešno končala tako izobraževanje za razredno in predmetno učiteljico kot tudi študij pedagogike in psihologije, ki ga je zaključila z doktoratom znanosti. Ob tem je vseskozi ohranjala tesne stike s svojci v rojstnem kraju. Tako je tudi veselje ob zagovoru doktorata delila z njimi na velikem skupnem praznovanju. Tudi njena družina ji je bila vseskozi vir navdiha in veselja. Rada je pripovedovala o svojih vnukih tudi še v domu, kjer je preživela zadnja leta.

Svojstven pečat so ji dale izkušnje ob opravljanju izredno raznolikih delovnih nalog in dolžnosti v njeni dolgi in bogati poklicni karieri – vse od začetkov poučevanja na podeželski šoli s kombiniranim poukom pa tja do poučevanja na univerzi. Večkrat je pripovedovala, da je želela postati učiteljica po zgledu in spodbujanju svoje učiteljice iz prvega razreda osnovne šole. Preizkusila se je tudi v vlogi ravnateljice in pedagoške svetovalke za organizacijo in razvoj osnovne šole na Zavodu za šolstvo.

Vse te njene bogate izkušnje so jo oblikovale kot profesorico didaktike, ki je na Filozofski fakulteti v Ljubljani poučevala od leta 1983 do upokojitve 1996, že prej (od leta 1979) pa je predavala pedagogiko in didaktiko ter sodelovala pri izvajanju programa za pridobitev pedagoške izobrazbe na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Pri svojem pedagoškem delu tako s študenti pedagoške smeri študija kot v okviru programov za pridobitev pedagoško-andragoške izobrazbe za diplomante drugih fakultet je interdisciplinarno povezovala pedagogiko in psihologijo ter teorijo s praktičnimi izkušnjami in novimi spoznanji iz raziskovalnega dela.

Pedagoško delo je prof. Ano Tomić vedno vodilo tudi v raziskovanje povezanega področja in objavljanje izsledkov raziskav za različne ciljne skupine. Med prvimi ra-

ziskavami je treba omeniti reformo pouka matematike v smislu »nove matematike«, kjer je vodila evalvacijo tega velikega projekta. Že leta 1972 je izdelala metodologijo za formativno in sumativno evalvacijo pouka matematike v osnovni šoli. Na podlagi ugotovitev raziskave je pripravila predloge za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti in jih objavila v več strokovnih razpravah. Po letu 1975 se je raziskovalno posvetila pedagoško-psihološkim osnovam začetnega učenja matematike. Proučevala je možnosti za zgodnejše uvajanje otrok v svet matematike in pripravila delo *Pokaži, kaj znaš* s priročniki za vzgojiteljice in starše, ki je bilo večkrat ponatisnjeno in prevedeno v srbohrvaški jezik. S temi vprašanji se je ukvarjala v svojem magistrskem delu, ki ga je še nadgradila in poglobila v doktorski disertaciji iz leta 1984 z naslovom *Teorija in praksa matematičnega pouka v nižjih razredih osnovne šole*.

Čeprav se ideja »nove matematike« ni ohranila v prvotni obliki, je evalvacija vendarle pripomogla k preoblikovanju pouka matematike, ki se je bolj približal posebnostim učenčevega razumevanja. Njena glavna skrb je bila, da se ob tej novosti poglobi razumevanje matematičnih zakonitosti in ohrani zanimanje za učenje matematike pri najmlajših.

Tudi izboljšanje pouka naravoslovja je bilo v žarišču njenega zanimanja, tako na ravni načrtovanja kot tudi izvajanja, pripravljanja učnih pripomočkov in seveda izobraževanja učiteljev. Ob tem je treba omeniti njen večkrat izdani in prevedeni učbenik s priročnikom za vzgojitelje in starše *Moje okolje v slikah*, s katerim je prikazala in teoretično utemeljila zgodnejše uvajanje otrok v naravoslovje, ter delo *Abeceđa narave*, ki je bilo napisano na podlagi empiričnega raziskovanja in v soavtorstvu s sodelavko Meto Polž.

Ob pedagoškem delu na področju izboljševanja kakovosti poučevanja matematike in naravoslovja se je že leta 1972 soočila z enim od temeljnih didaktičnih izzivov: z načrtovanjem učnih ciljev ter ustreznim izborom učnih vsebin, oblik in metod za doseganje teh ciljev. To vprašanje jo je spremljalo tudi v vseh kasnejših obdobjih, posebno, ko se je bolj sistematično ukvarjala z načrtovanjem pouka in strukturiranjem učne priprave. V zbirki *Sodobno pedagoško delo Zavoda za šolstvo* je leta 1975 izšel priročnik *Strukturiranje učne priprave*, kjer avtorica zapiše, da delo »nima namena, da bi učiteljem predpisovali kakršen koli model, ker menimo, da mora biti učitelj kreativen tudi pri načrtovanju svojega dela. Učna priprava naj bo pisana tako, da bo rabila učitelju in prispevala h kvalitetnemu dvigu pedagoškega dela.« Pri načrtovanju učnega dela poudarja pomen interakcije med učiteljem in učencem, upoštevanja individualnih značilnosti učencev ter ustreznega prilagajanja dela za njihovo aktivno sodelovanje pri pouku, ko zapiše, da mora »učenje postati posebna oblika znanstvenega in ustvarjalnega iskanja, ravnanja in delovanja mladih ljudi«.

Pomembno je njeno delo na področju vodenja v vzgoji in izobraževanju ter spremljanja pouka. Zdi se, da jo je k temu spodbudilo njeno delo pedagoške svetovalke na Zavodu za šolstvo, a je tudi pozneje tej problematiki namenjala veliko pozornosti. Tako je v soavtorstvu z Dragom Novakom uredila *Priročnik za pedagoški nadzor in svetovanje* (1977), veliko predavala v okviru stalnega strokovnega spopolnjevanja učiteljev ter izvajala še druge seminarje za ravnatelje in učitelje osnovnih in srednjih šol. O pedagoškem vodenju je predavala na Šoli za ravnatelje, kar je vodilo do objave dela *Teorija in praksa spremljanja pouka* (1990) ter pozneje leta

2002 do knjige *Spremljanje pouka*. V besedilih postavlja v ospredje pomembnost spremljanja učiteljevega dela, vlogo pedagoškega vodje kot sogovornika učitelju, ki mu z ustrezno povratno informacijo lahko pomaga na poti poklicnega razvoja. Dragocene so spodbude za vzpostavljanje ustreznega odnosa med ravnateljem in učiteljem/vzgojiteljem in za zavedanje procesa medosebnega komuniciranja, ki postane orodje za spodbujanje bolj kakovostnega poučevanja. Marsikateri njen protokol za spremljanje pouka in dinamike v razredu je še danes uporaben pri hospitacijah. Delo je bilo novost na slovenskem pedagoškem področju. Njegova prednost je bila v njegovi veliki uporabnosti: konkretne izkušnje ravnateljev je nadgradila s teoretskimi spoznanji pedagoške in psihološke znanosti, kar je prineslo dodano vrednost vsem, ki so delo uporabili za izboljšanje svoje prakse vodenja in svetovanja učiteljem.

Veliko pozornosti je namenjala posodabljanju izobraževanja in izpopolnjevanja učiteljev, tako v organizacijskem smislu v vlogi dolgoletne predstojnice Centra za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete (v letih 1984–1996) kot tudi pri uvajanju novih pristopov v visokošolskem izobraževanju, posebej še pri razvijanju teorije učitelja kot »razmišljajočega praktika«. V sodelovanju s prof. Barico Marentič Požarnik je že leta 1989 izvedla prvi seminar za učitelje mentorje študentom in pripravnikom, saj se je zavedala, da so mentorji zelo pomemben dejavnik kakovostnega izobraževanja učiteljev, tako med študijem kot po njem, v obdobju pripravištva. Izobraževanje mentorjev, ki je že takrat potekalo izkustveno, na podlagi mini nastopov in simulacije dialogov med mentorjem in pripravnikom, je ponovno pridobilo veljavo mnogo pozneje, šele v evropsko podprtem projektu Partnerstvo fakultet in šol v obdobju 2003–2005; zanimivo bi bilo proučiti, kaj se dogaja s to pomembno iniciativo danes – ali jo je doletela usoda mnogih drugih inovativnih projektov, tudi tistih, ki jih je svoj čas spodbujala dr. Ana Tomić, da namreč zbudijo pozornost, dokler tečejo, potem pa kar nekako padejo v pozabo, ko jih zasenčijo drugi, novi. V okviru programa visokošolske didaktike je proučevala in uvajala sodobne oblike in metode izobraževanja visokošolskih učiteljev za bolj kakovostno pedagoško delo.

Njeno lastno izobraževanje in pedagoško delo sta se z upokojitvijo nadaljevali. Opravila je izpit za praktika nevrolingvističnega programiranja in izpit za mojstra poslovne komunikacije. Leta 1997 je izdala delo *Izbrana poglavja iz didaktike*, namenjeno predvsem študentom v programu za pridobitev pedagoško-andragoške izobrazbe, kjer obravnava nekatera temeljna vprašanja didaktike: od pouka kot komunikacijskega procesa do strukture učnega procesa in načrtovanja učiteljevega dela. Čez dve leti je izšla razširjena izdaja z dodatkom o stilih poučevanja in učenja z novega zornega kota, kjer poudari veččutno učenje in poučevanje ter vpliv učnih stilov in tipa osebnosti na pouk. Delo je bilo četrtoč natisnjeno leta 2003. Sama zapiše, da ji je dolgoletno delo na različnih stopnjah šolanja omogočilo, da obogati svoje konkretne pedagoške izkušnje s teoretičnimi spoznanji, jih v praksi preverja in z raziskovalnim in preučevalnim delom razvija naprej. Kakšen vpliv je imelo nanjo neposredno delo s številnimi in raznolikimi skupinami študentov, pa nam pojasni njen zapis v predgovoru k *Izbranim poglavjem*: »Veliko spodbud sem dobila od študentov in kandidatov samih, ki so sprejemali moja stališča o poučevanju in učenju pri našem skupnem delu. Vsaka nova skupina me je vedno znova dodatno obogatila in me spodbujala k nadaljnjemu preučevanju didaktične tematike.«

Kako zelo je dr. Ana Tomić bogatila in spodbujala druge, lahko prepoznamo tudi iz pripovedi njenih kandidatk (bile so v glavnem ženske) tako pri mentoriranju diplomskih kot tudi magistrskih in doktorskih nalog. Nikoli ji ni bilo žal časa za poglobljen pogovor. Znala je dati ravno pravnjo spodbudno povratno informacijo, po potrebi pa ponuditi tudi čustveno podporo. Njene »mentoriranke« se še danes z veseljem in hvaležnostjo spominjajo teh srečanj in marsikatera poudari, da brez nje ne bi dosegla cilja dokončanja študija.

Profesorica Ana Tomić se je zavzeto lotevala vedno novih področij izobraževanja in raziskovanja ter vanje prenašala pomembne dotedanje izkušnje in stališča ter jih s tem bogatila. Tako novo področje je bilo izobraževanje ravnateljev pa tudi didaktično izpopolnjevanje visokošolskih učiteljev, ki se ga je lotila ob sodelovanju z ddr. Barico Marentič Požarnik. Tudi v tej posebej zahtevni in odgovorni dejavnosti se je odlično uveljavila. Ponovno je bilo njeno glavno vodilo izhajanje iz izkušenj udeležencev ter njihovo povezovanje z refleksijo in teorijo. Njeno poznavanje zakonitosti vodenja pedagoškega procesa in dragocene izkušnje, ki jih je imela na tem področju, so ji pomagale, da je znala vsako, tudi kritično situacijo razrešiti z razumevanjem in humorjem.

Ena njenih odlik je bila, da se je znala približati prav vsakemu – učencem na razredni stopnji, učiteljem, tudi visokošolskim, študentom, strokovnim sodelavcem. Značilnosti uspešnega komuniciranja je predstavljala v svojih teoretskih razpravah, vedno znova pa je v medosebnih odnosih dokazovala, da je mojstrica komunikacije, da ji je pomemben človek kot oseba, kot edinstven posameznik. Vsakemu je znala prisluhniti s sebi lastno empatijo in spoštovanjem. Hvaležni smo za njeno veliko predanost pri soočanju z didaktičnimi in širšimi vprašanji vzgoje in izobraževanja, v zavzemanju za povezovanje teorije in prakse, raziskovanja in prenašanja spoznanj v vsakdanje delo v šoli in na univerzi. Njen pedagoški optimizem in karizma pa sta nam vsem vzor, da bi vedno znova skušali odkrivati poti za razreševanje pedagoških vprašanj in vsaj v kakšnem pogledu biti nekoliko »pred časom«.

Dr. Jana Kalin in ddr. Barica Marentič Požarnik